

Gwida Għall-Konsumatur Meta Jinvesti fi Prodotti Finanzjarji

B' tagħrif dwar il-MiFID – Direttiva Ewropea li toffri livell għoli ta' protezzjoni lill-investituri

MFSA

MALTA FINANCIAL SERVICES AUTHORITY

Introduzzjoni

L-Awtorita` għas-Servizzi Finanzjarji ta` Malta (MFSA) għamlet kull ma setgħet biex l-informazzjoni kollha f'din il-gwida tkun korretta. Iżda ma tista` tingħata ebda garanzija, espressa jew implícita, ta' l-eżattezza tagħha u l-MFSA ma taċċetta ebda responsabbilita` ta' xi żball jew ommissjoni. L-MFSA ma tistax tirrikkmanda ditti jew tghidlek jekk xi investiment partikolari hux tajjeb għalik.

Riproduzzjoni ta' informazzjoni li hawn f'din il-gwida għal skop ta' żvilupp u ppublikar ta' prodotti b'valur miżjud hi permessa mingħajr htieġa ta' permess minn qabel jew hlas, sakemm ir-riproduzzjoni hi korretta, mhux malizzjuża, u għib magħha dikjarazzjoni li ttiehdet mill-MFSA.

Din il-gwida hija biss harsa ġenerali qasira u mhux deskrizzjoni shiħa tad-drittijiet tiegħek taht il-MiFID li hija id-*Direttiva dwar Swieq fl-Istrumenti Finanzjarji*. Il-kontenut hu biss deskrittiv u ma jikkostitwixxix parir legali. It-testi legali tal-MiFID huma aċċessibbli mis-sit elettroniku http://ec.europa.eu/internal_market/securities/isd/index_en.htm

It-test oriġinali li fuqu giet imfassla din il-gwida thejja mill-Committee of European Securities Regulators (CESR). Is-CESR hu kumitat indipendenti ta' regolaturi Ewropej ta' titoli ta' sigurtà li kkontribwixxa għall-preparazzjoni tat-testi legali tal-MiFID. Wieħed mill-għanijiet ewlenin tal-CESR hu t-trawwim ta' kooperazzjoni bejn il-membri tiegħu fl-eżerċizzju tal-funzjonijiet ewlenin tagħhom, inklużi t-tkabbir ta' l-għarfien pubbliku fuq materji ta' servizzi finanzjarji u informazzjoni lill-investitur. L-MFSA hija membru attiv f'dan il-kumitat. Aktar tagħrif jinkiseb minn fuq is-sit elettroniku www.cesr.eu

Ippublikat mill-Awtorita` għas-Servizzi Finanzjarji ta' Malta f'Awissu 2008.

Iddisinjat minn Logix Communications Ltd.

Malta Financial Services Authority, Triq Notabile, Attard BKR3000, MALTA

Linja ta' għajjnuna lill-konsumatur: 800 74924

T: (+356) 2144 1155 | E-mail: consumerinfo@mfsa.com.mt | www.mfsa.com.mt/consumer

Werrej

X'inhi l-MiFID u kif tolqtok?	2
L-1 Parti: Qabel Tinvesti	5
1.1 X' tip ta' klijent int?	6
1.2 Liema servizzi tista' tircievi?	6
1.3 Liema informazzjoni għandek tingħata qabel ma tinvesti?	9
It-2 Parti: Waqt li tkun qed tinvesti u wara	10
2.1 X'jigri meta int tagħti ordni lil ditta?	11
2.2 Liema informazzjoni għandek tingħata waqt li tkun qed tinvesti u wara?	11
2.3 Dokumenti importanti fir-rigward ta' l-investment tiegħek	11
It-3 Parti: Rekwiżiti Permanenti	13
3.1 Konflitti ta' interess	14
3.2 Protezzjoni tal-assi finanzjarji u l-flus tiegħek	14
3.3 Skema ta' Kumpens għall-Investituri	14
3.4 Ilmenti tal-konsumatur	14
Ir-4 Parti: Tifsir ta' xi termini u kuncetti	16

X'inhi l-MiFID u kif tolqtok?

Din il-gwida għandha tkunlekk utli jekk inti għandek xi investimenti jew qed tagħmel hsieb li tinvesti flusek f'xi prodotti finanzjarji. F'din il-gwida għandek issib spjegazzjoni ta' l-elementi bażiċi ta' Direttiva Ewropea bl-isem *Direttiva dwar Swieq fl-Istrumenti Finanzjarji (MiFID)* kif ukoll kif din tolqtok meta int ikollok investment ma' ditti li jipprovdu dan it-tip ta' servizz fl-Ewropa.

Aħseb ftit dwar il-prodotti finanzjarji li għandek. Probabilment inti għandek kont jew aktar minn kont wiehded f'bank; forsi tkun issellift xi flus biex xtrajt il-proprjetà tiegħek jew għandek xi karta ta' kreditu. Jekk inti investitur aktar konfidenti forsi tkun xtrajt xi ishma jew bonds, xi pjan ta' pensjoni jew xi fond ta' investment..... Il-MiFID tapplika biss għal xi wħud minn dawn il-prodotti bħal per eżempju ishma, bonds, derivattivi (*derivatives*) u units f'fondi ta' investment. Ma tapplikax fejn jidhru depożiti, self jew prodotti ta' assigurazzjoni. Fir-rigward tal-prodotti li huma koperti mill-MiFID, id-ditti jistgħu joffrulek servizzi bħal ġestjoni ta' l-investimenti għannom tiegħek, kif ukoll joffrulek pariri fuq xiri jew bejgħ ta' prodotti finanzjarji.

Wiehded mill-għanijiet ewlenin tad-Direttiva huwa l-armonizzazzjoni tal-protezzjoni ta' l-investitur madwar l-Ewropa kollha. Il-grad ta' protezzjoni li tircievi hu marbut direttament mal-grad ta' fiduċja li inti tpoġġi fid-ditta u fik innifsek. Per eżempju, jekk inti għandek livell baxx ta' għarfien dwar is-settur tas-servizzi

finanzjarji u lanqas għandek tant esperjenza f'dan il-qasam u qed titlob lid-ditta sabiex tagħtik parir jew li tiehu deċiżjoni f'ismek, int għandek tingħata l-ogħla grad ta' protezzjoni.

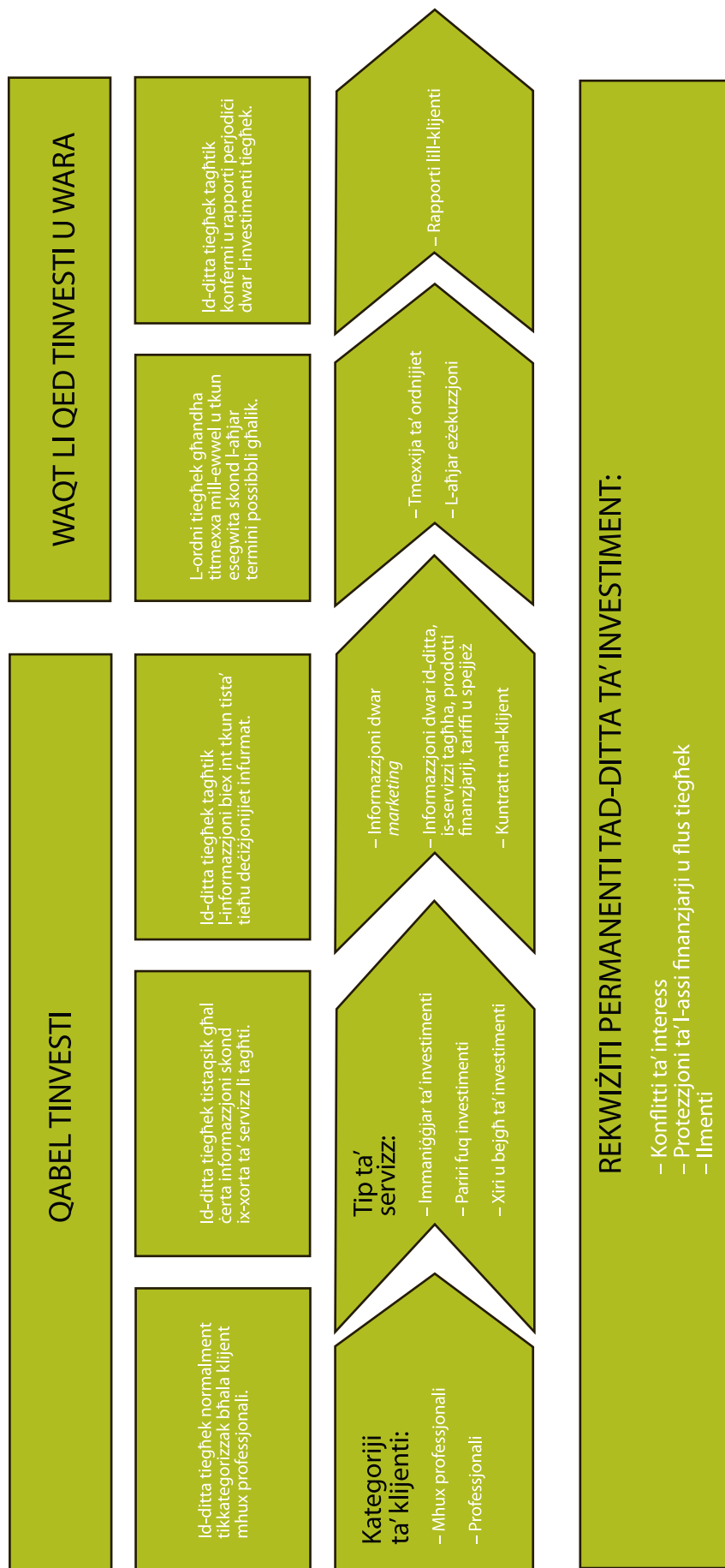
Il-MiFID tiffissa tliet prinċipji ġenerali li japplikaw għal ditti meta jkunu qed jagħmlu negozju ta' investment miegħek. Dawn huma:

- Li dawn jagixxu b'mod onest, ġust u professjonali, u li jharsu l-interessi tiegħek. Dan il-prinċipju jipproteġik meta int tkun f'relazzjoni kummerċjali ma' ditta li, bħala entità professjonali, għandha vantaġġ fuqek;
- Li dawn jagħtuk informazzjoni xierqa dettaljata, ġusta, ċara u li ma tqarraqx bik. Dan jgħinek tifhem il-prodotti u s-servizzi biex tkun tista' tiehu deċiżjonijiet abbażi ta' informazzjoni tajba u jiżgura li ma tirceviz informazzjoni żbaljata jew li tista' tikkonfondik; u
- Li tiġi pprovdut/a b'servizzi li jagħtu kont tač-ċirkustanzi individwali tiegħek. Dan jiżgura li l-investimenti tiegħek jikkorrispondu mal-kapaċità finanzjarja tiegħek u max-xewqat tiegħek bħala investitur.

Din il-gwida hija strutturata b'mod kronoloġiku u tirrifletti l-istadji differenti tal-proċess ta' investment u kif id-ditti jorganizzaw u jmexxu n-negozju tagħhom miegħek gurnata b'gurnata. Il-prinċipji tal-MiFID japplikaw għal kull pass fir-relazzjoni tiegħek mad-ditta ta' investment.

Stadji fil-proċess ta' l-investment

L-1 Parti:
Qabel tinvesti

1.1 X' tip ta' kljent int ?

Qabel ma tipprovdik b'servizz ta' investment, id-ditta li tkun għazilt trid tiddeciedi x'tip ta' kljent int; jekk intix kljent professjonali jew mhux professjonali. Wisq probabbli d-ditta tikklassifikak bħala kljent mhux professjonali, kategorija li tinkludi l-magġoranza ta' l-investituri.

Bħala kljent mhux professjonali int għandek dritt li tircievi l-ogħla livell ta' protezzjoni għall-investituri. Il-MiFID tagħti aktar protezzjoni lil investituri li m'għandhomx daqshekk esperjenza u għarfien finanzjarju (kljenti mhux Professjonali), filwaqt li investituri b'aktar esperjenza u għarfien finanzjarju (kljenti Professjonali) jingħataw anqas protezzjoni. Banek, gvernijiet, fondi ta' investment, kumpanniji kbar u, b'mod eċċezzjonali, xi individwi jaqgħu fil-kategorija ta' kljenti professjonali.

X'jiġri jekk tkun trid issir kljent Professjonali?
X'jiġri jekk ditta titolbok issir kljent Professjonali? X'inhuma l-konsegwenzi?

F'numru ta' ċirkustanzi limitati, int tista' tiġi ttrattat bħala kljent Professjonali. Jista' jkun il-każ li inti tkun tixtieq li jkollok aċċess għal prodotti li m'humiex disponibbli għal kljenti mhux professjonali. Jista' jkun il-każ ukoll li inti tixtieq issir kljent ta' ditta li tinneogzja biss ma' kljenti professjonali.

Jekk trid issir kljent Professjonali, hemm bżonn li inti tkun ċert li kapaċi tiegħu d-deċiżjonijiet tiegħek fir-rigward ta' investimenti, li int kapaċi tevalwa r-riskji li dħalt għalihom, u li m'għandekx bżonn ta' livell għoli ta' protezzjoni bħala investitur.

Jekk tagħżel li tkun kljent Professjonali, int titlef uħud mill-protezzjonijiet regolatorji li japplikaw għal kljenti mhux professjonali. Id-ditta għandha tispjegalek dan. Per eżempju, b'mod generali int tircievi inqas informazzjoni jew twissijiet fuq għadd ta' suġġetti.

Qabel ma tikklassifikak bħala kljent Professjonali, id-ditta għandha l-ewwel tevalwa jekk din il-kategorija hix addattata għalik. Din l-evalwazzjoni ssir biex id-ditta tistabbilixxi li int kapaċi tiegħu deċiżjonijiet dwar l-investimenti tiegħek u li int kapaċi tifhem ir-riskji involuti.

Id-ditta tiegħek tkun tista tikklassifikak bħala kljent Professjonali jekk inti tissodisfa mill-anqas tnejn minn dawn il-kundizzjonijiet li ġejjin:

- Inti ta' spiss u b'mod regolari tagħmel transazzjonijiet;
- Inti għandek portafoll konsiderevoli;
- Inti hdimt fil-qasam tas-servizzi ta' investment.

1.2 Liema servizzi tista' tircievi?

F'termini wiesa, inti x'aktarx li tingħata wiehed jew aktar mis-servizzi ta' investment li ġejjin:

- Tingħata rakkomandazzjonijiet personali dwar investimenti, prodotti finanzjarji u azzjoni li għandek tiegħu (bħal parir dwar investment);
- Tixtri u tbigh prodotti finanzjarji mingħajr parir dwar investimenti;
- L-investimenti tiegħek huma ġestiti minn ditta f'ismek.

F'din it-taqsimha aħna se nispjegaw it-tipi differenti ta' servizzi li tista' tircievi mingħand ditti u l-proċessi li huma jseguw biex jagħtuk il-livell ta' protezzjoni addattat għalik.

Parir fuq investimenti

Meta int titlob parir fuq l-investimenti, int tkun qed tpoġġi grad għola ta' fiduċja fid-ditta ta' investimenti milli kieku tagħmel transazzjonijiet li ma jehtigux pariri. Għalhekk jehtieg li b'xi mod ikollok moħħok mistrieħ li d-ditta tifhem il-htigijiet u ċ-ċirkustanzi individwali tiegħek biex tirikkmandalek il-prodotti li jgħoddu għalik. Il-MiFID tehtieg proċess li jissejjaħ *Suitability Test*. Permezz ta' dan it-test, id-ditta tistaqsik serje ta' mistoqsijiet u b'hekk tasal għal konkluzjoni dwar liema investment huwa addattat għalik.

Bħala parti mis-*Suitability Test* hemm ċans li tiġi mistoqsi domandi dwar dan li ġej:

- **X'tixtieq mill-investment tiegħek**
Id-ditta ta' investment tista' tagħmel mistoqsijiet dwar it-tul taż-żmien li tixtieq iżżomm l-investment, l-attitudni tiegħek lejn ir-riskju u l-profil tiegħek bħala investitur, dwar jekk tixtieqx tinvesti għal qligħ jew biex iżżid il-kapital, jekk trid tippreserva l-kapital tiegħek u tevita kull riskju jew taċċetta livell għoli ta' riskju.
- **Il-qagħda finanzjarja tiegħek**
Id-ditta ta' investment tipprova tikseb informazzjoni dwar il-qagħda finanzjarja tiegħek permezz ta' mistoqsijiet dwar il-provenjenza tad-dhul regolari tiegħek u għal kemm jammontaw l-assi tiegħek, propjetà immobbli, djun li għandek u impenji finanzjarji oħrajn.
- **L-għarfien u esperjenza tiegħek**
Mistoqsijiet fuq l-għarfien u l-esperjenza ta' l-investitur jistgħu jinkludu tipi ta' servizzi u prodotti li int familjari magħhom; in-natura, il-volum u l-frekwenza tat-transazzjonijiet preċedenti tiegħek; il-livell ta' edukazzjoni tiegħek, il-professjoni tiegħek jew il-professjoni li kellek qabel.

Ditta ma tistax tagħmel rakkomandazzjoni jekk ma jkollhiex jew ma tkunx tista' tikseb l-informazzjoni meħtieġa biex tevalwa l-kapaċitajiet tiegħek. Jekk int tipprovi informazzjoni limitata, dan żgur jeffettwa n-natura tas-servizz li d-ditta tkun tista' tipprovdilek.

Negożju fi prodotti mingħajr parir fuq l-investment

- (a) *Appropriateness test* jew *it-test ta' Apprijatezza*

Kif diġà semmejna, meta ditta tagħtik parir fuq investment, hi għandha tiżgura li l-parir tagħha jkun addattat għalik.

Meta int ma tkunx qed tircievi parir fuq

investment mingħand ditta (jew ma tkunx qed tiddependi fuq ditta għall-ġestjoni ta' l-investimenti tiegħek), inti tiġi mistenni li tassumi aktar responsabbiltà għad-deċizjonijiet tiegħek. Fil-każ fejn inti tkun trid li ditta sempliċement tixtri jew tbigh investment mingħajr ma tagħtik parir fuq l-investment jew servizzi ta' ġestjoni ta' portafoll, japplika livell differenti ta' protezzjoni. Din il-protezzjoni hija magħrufa bħala l-*Appropriateness test* jew *it-test ta' Apprijatezza*.

It-test għandu l-għan li jipprotegi lil dawk li forsi ma jifhemx jew ma jafux x'inhuma l-implikazzjonijiet u l-livell ta' riskju involuti fi transazzjoni, b'mod partikolari meta l-prodotti huma '*kumplessi*' jew meta int ma tkunx ħadt l-inizjattiva li tagħmel it-transazzjoni.

Eżempji ta' prodotti finanzjarji li '*mhux kumplessi*' huma:

- Ishma li huma aċċettati għal negożju f'suq regolat
- Strumenti tas-suq tal-flus (*Money market instruments*)
- Tipi differenti ta' bonds
- Units f'ċerti fondi ta' investment

Eżempji ta' prodotti finanzjarji '*kumplessi*' huma:

- *Options, futures, swaps*, u derivattivi oħrajn
- Kuntratti finanzjarji għad-differenzi
- Bonds li jistgħu jinbidlu (*Convertible bonds*)
- *Warrants*

Din il-lista mhix eżawrjenti u hija biss indikattiva.

Bħala parti mit-*test ta' Apprijatezza*, int x'aktarx li tiġi mistoqsi domandi dwar l-għarfien tiegħek fuq investimenti u l-esperjenza tiegħek f'dan il-qasam.

- Jekk id-ditta tikkonkludi li int għandek l-għarfien u l-esperjenza meħtieġa biex tifhem ir-riskji involuti, allura d-ditta tista' sempliċement tibqa' għaddejja bit-transazzjoni.
- Jekk id-ditta tikkonkludi li int m'għandekx l-għarfien u l-esperjenza meħtieġa, jew li int ma tajtx informazzjoni biżżejjed biex hi tkun tista' tasal għal konkluzjoni, id-ditta twissik fis-sens li jew id-ditta ma tqisx it-transazzjoni proposta bħala addattata għalik jew li l-informazzjoni mhix biżżejjed biex hi tkun tista' tiddetermina l-apprijatezza.

Jekk int tinsisti li tipproċedi bit-transazzjoni, int ikollok taċċetta r-riskju.

- (b) Negożju fi prodotti finanzjarji **'mhux kumplessi'** fuq **bażi ta' Twettiq biss** (*Execution-only basis*)

It-test ta' Approprijatezza ma japplikax fil-każ ta' xi tipi ta' transazzjonijiet 'mingħajr parir' magħrufa wkoll bħala *'non-advised transactions'*. Dan is-servizz jista' jissejjaħ bħala twettiq biss (*Execution-only*). Iċ-ċirkustanzi fejn it-test ma japplikax huma dawn li ġejjin:

- il-prodott involut fit-transazzjoni proposta hu dak li l-MiFID issejjahlu **'mhux kumpless'**; u
- int għażilt li tagħmel kuntatt mad-ditta biex twettaqlek it-transazzjoni. Dan ifisser li int m'intix tirrispondi għal kuntatt personalizzat li d-ditta tkun għamlilek bl-intenzjoni li tinfluwenzak fir-rigward ta' prodott speċifiku jew transazzjoni (per eżempju, f'ċerti sitwazzjonijiet meta int tkun qed tixtri ishma fuq l-internet).

Int tingħata twissija li d-ditta mhix qed teżerċita xi għudizzju jew deċiżjoni f'ismek.

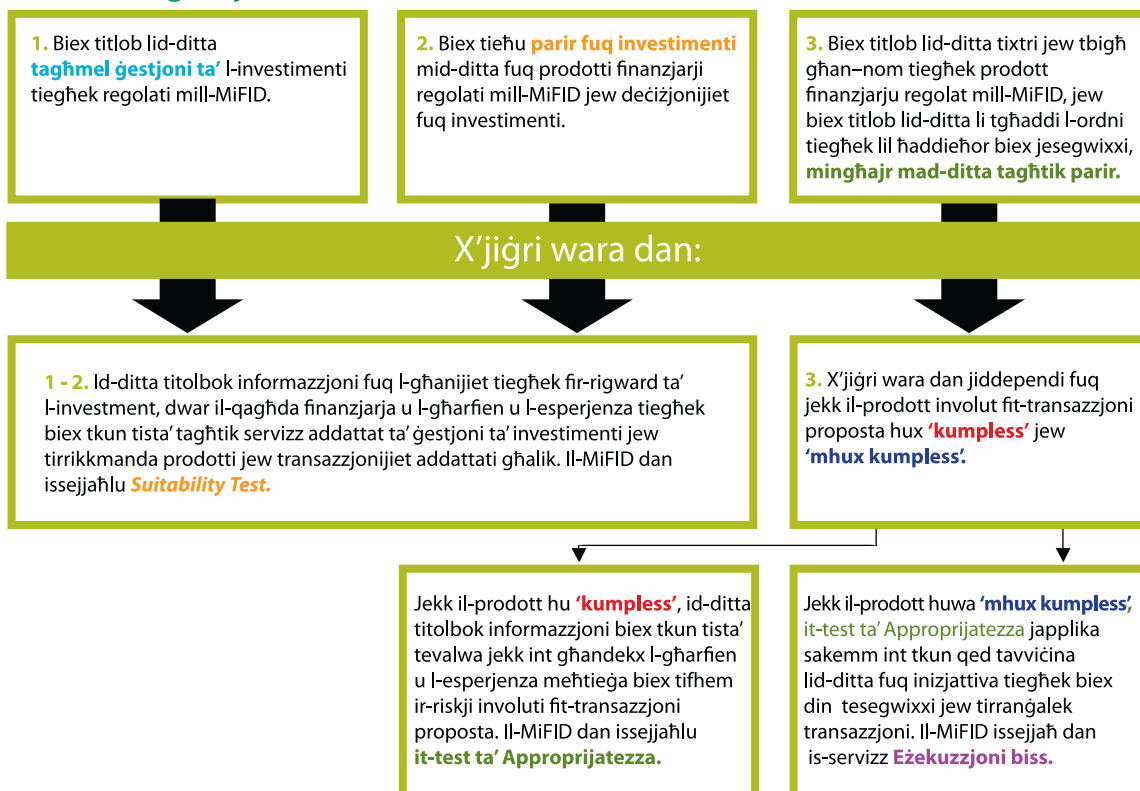
F'każijiet bħal dawn int ma jkollokx twieġeb mistoqsijiet dwar l-għarfien u l-esperjenza tiegħek fil-qasam ta' l-investimenti, dwar il-qagħda finanzjarja jew għanijiet ta' investiment tiegħek. Naturalment, id-ditta tista' tistaqsiq mistoqsijiet għal skopijiet oħra, b'mod partikolari jekk inti tkun klijent ġdid.

Gestjoni ta' l-investment

Fl-aħħarnett, meta l-investimenti tiegħek jiġu ġestiti minn ditta, int tkun tiddependi fuq id-deċiżjonijiet u l-għażliet tad-ditta. Minhabba li d-ditta ma tagħmilx kuntatt miegħek kull darba li tagħmel investiment f'ismek, jeħtieġ li din ikollha sa mill-bidu biżżejjed informazzjoni minn għandek sabiex tkun tista' tagħtik is-servizz li tkun teħtieġ. Biex tasal għal dan, bħal fil-każ ta' parir fuq investiment imsemmi aktar 'il fuq, id-ditta tagħmel **Suitability Test**. Jekk int ma tipprovdix l-informazzjoni meħtieġa lid-ditta, din ma tistax tipprovdilek is-servizz ta' ġestjoni ta' investimenti. Jekk int tipprovdix informazzjoni limitata, dan jolqot in-natura tas-servizzi li d-ditta ta' investimenti tkun tista' tagħtik.

It-tabella li ġejja hija gabra ta' dak li ddiskutejna f'din it-taqsim.

Int normalment tmur għand ditta ta' investimenti għal waħda minn dawn ir-raġunijiet:

1.3 Liema informazzjoni tircievi qabel tinvesti?

L-informazzjoni kollha mogħtija lilek matul ir-relazzjoni ta' negozju tiegħek ma' ditta għandha tkun 'gusta, ċara u li ma tqarraqx bik'. Dan il-prinċipju jirreferi kemm għall-kontenut ta' l-informazzjoni kif ukoll għall-mod kif tiġi pprezentata lilek.

Id-ditta tiegħek għandha tagħtik informazzjoni rilevanti fi żmien qasir qabel tinvesti biex int tkun tista' tiegħu deċizzjonijiet infurmati. It-tip ta' informazzjoni li int tircievi qabel tinvesti tinkludi:

Komunikazzjonijiet ta' promozzjoni tal-bejgħ: Sew jekk int klijent ta' ditta u sew jekk m'intix, int tista' tircievi reklami u komunikazzjonijiet promozzjonali maħruġin minn ditta. Ir-reklami u komunikazzjonijiet promozzjonali kollha għandhom ikunu pprezentati b'mod li int tista' tidentifika fihom in-natura promozzjonali.

Kuntratti: Jekk int klijent mhux professjonali għdid li ditta aċċettat biex tipprovdik b'servizz ta' investment li mhux **parir fuq investment** - int tiġi mitlub tiffirma kuntratt li jkun fih id-drittijiet u l-obbligi essenzjali tiegħek u tad-ditta.

Informazzjoni dwar id-ditta: Ditta għandha tagħtik informazzjoni ġenerali dwarha, inkluż l-entità regolatorja u s-servizzi li toffri lill-klijenti, biex tgħinek tifhem in-natura tas-servizzi offruti u r-riskji involuti.

Informazzjoni dwar ġestjoni ta' investimenti: Meta int titlob lil ditta biex din tagħmel ġestjoni ta' l-investimenti f'isem, int għandek tistenna li tircievi informazzjoni, inkluża deskrizzjoni ta' l-għanijiet tal-ġestjoni u l-livell relatat tar-riskju, liema tipi ta' prodotti jew transazzjonijiet jistgħu jkunu involuti fil-portafoll tiegħek u informazzjoni dwar il-metodu ta' valutazzjoni u l-frekwenza ta' valutazzjoni ta' l-investimenti tiegħek.

Informazzjoni fuq prodotti finanzjarji: Int tircievi informazzjoni li tispjega n-natura, riskji u spejjeż ta' prodotti finanzjarji. Din l-informazzjoni tinkludi, per eżempju, deskrizzjoni tar-riskji li jinvolvi l-prodott u jekk il-prezzijiet/valuri jistgħux jiċċaqilqu. Il-volum ta' informazzjoni li tingħata jiddependi mit-tip ta' prodott, il-komplessità tiegħu u l-profil tar-riskju tiegħu.

Informazzjoni fuq spejjeż u ħlasijiet: Int tircievi informazzjoni dwar spejjeż u ħlasijiet ta' servizz jew prodott, kemm diretti kif ukoll indiretti, inkluża l-kummissjoni li trid tithallas. Din l-informazzjoni għandha turik l-ispejjeż kollha. Pero', kull tant, l-ammont preċiż ta' l-ispejjeż totali ma jkunx disponibbli fil-mument li fih inti tkun qed tingħata l-informazzjoni. F'każijiet bħal

dawn, minflok, għandek tircievi informazzjoni biex tara kif l-ispejjeż se jiġu kkalkulati u b'hekk tkun tista' tivverifika l-prezz totali meta dan ikun disponibbli.

Inċentivi

Inċentivi huma pagamenti jew benefiċċji mhux fi flus li ditta tircievi jew thallas bħala riżultat ta' parir li tagħti lill-konsumaturi jew meta tirranġa investimenti għall-konsumaturi tagħha. Inċentivi huma aċċettabbli biss jekk jillhqu dawn il-kriterji: (i) ma jfixklux mid-dmirijiet tad-ditta illi taħdem fl-aħjar interess tal-konsumatur, u (ii) jżidu l-kwalità tas-servizz provdut lill-konsumatur.

Id-ditta hija marbuta li tgħidlek, bħala konsumatur tagħha, it-termini essenzjali ta' l-arranġamenti relatati ma' dawn l-ispejjeż, kummissjonijiet jew benefiċċji mhux fi flus. Fuq talba tiegħek, id-ditta tista' tipprovdilek aktar informazzjoni. Din il-htieġa għall-informazzjoni għandha l-għan li tippermettilek tifhem u tkun infurmat dwar l-inċentivi kollha li bihom id-ditta tista' tiġi ppremjata talli tmexxi prodott jew servizz partikolari.

Tagħrif addizzjonali: Qabel tinvesti, għamel mezz biex issir taf dwar x'arranġamenti għandha d-ditta fil-każ li jkollok bżonn tagħmel ilment dwar id-ditta jew titlob kumpens, u dwar liema skema ta' kumpens lill-investituti tkopri lid-ditta. Id-ditta għandha tagħtik din l-informazzjoni.

It-2 Parti:
Waqt
l-investiment
u wara

2.1 X'jigri meta int tagħti ordni lil ditta

Kif titmexxa l-ordni tiegħek?

Meta int tagħti ordni lil ditta biex tixtri jew tbigh prodott, l-ordni tiegħek għandha tiġi esegwita **mill-ewwel, skond l-ordni kif imissha** (fl-ordni li fih tkun dahlet għand id-ditta) u **mingħajr dewmien**.

Jekk, għal xi raġuni, ditta issib diffikultà materjali biex tmexxi l-ordni tiegħek skond l-ordni kif imissha, hi għandha tgħarrfek b'dan.

X'inhu l-Aħjar Twettiq (*Best Execution*)?

Biex jiġi ffinalizzat ix-xiri jew il-bejgħ ta' prodott finanzjarji, id-ditta tiegħek għandha teżegwixxi l-ordnijiet tiegħek **b'mod konsistenti biex tikseb l-aħjar riżultati possibbli għalik**. Dan il-metodu jissejjaħ 'l-Aħjar Twettiq' (*Best Execution*).

Essenzjalment, id-ditta tidentifika 'postijiet ta' twettiq' li jagħtuha l-opportunità li tikseb l-Aħjar Twettiq. Eżempji ta' postijiet ta' twettiq huma boroż tal-kambju, pjattaformi ta' negozju fi strumenti finanzjarji, ditti oħrajn jew saħansitra d-ditta stess (billi tixtri hi stess l-istrumenti finanzjarji li inti dispot tbiegħ jew, bil-kontra, billi tbiegħ l-istrumenti li inti tixtri tixtri mill-portfojl tagħha. Però mhux id-ditti ta' investiment kollha huma liċenzjati biex jagħmlu dawn it-transazzjonijiet).

Id-ditta tiegħek tista' tikseb l-aħjar twettiq għall-ordnijiet tiegħek billi tagħti każ ta' varjetà ta' fatturi bħal prezz, spejjeż ta' eżekuzzjoni, heffa u ċans tajjeb ta' twettiq.

L-aktar fatturi importanti li ditta tikkunsidra meta twettaq l-ordni tiegħek huma **l-prezz u l-ispejjeż totali** (jiġifieri r-rimunerazzjoni finanzjarja totali li int tkun trid tħallas għal transazzjoni, inklużi l-prezz, l-ispejjeż kollha, il-ħlasijiet għall-post ta' eżekuzzjoni, ħlasijiet ta' kklerjar u ftehim finanzjarji, u kull ħlas ieħor magħmul lil terzi involuti fl-eżekuzzjoni).

2.2 Liema informazzjoni għandek tingħata waqt li tkun qed tinvesti u wara?

Liema informazzjoni għandek tistenna li tirċievi minn ditti li jwettqu l-ordnijiet tiegħek?

Int tirċievi informazzjoni dwar kif id-ditta tikkonsidera fil-prattika l-aħjar twettiq. Din l-informazzjoni tinkludi:

- kif id-ditta tiddetermina l-fatturi l-aktar importanti biex tikseb l-aħjar twettiq;
- liema huma l-postijiet ta' twettiq li d-ditta tiddependi fuqhom;
- twissija li jekk int tagħti struzzjoni speċifika għal twettiq lid-ditta, din tiegħi prijorità u d-ditta ma tkunx tista' ssegwi l-proċess tagħha biex tikkonsidera l-Aħjar Twettiq – hi semplicement issegwi l-istruzzjonijiet tiegħek. Per eżempju, jekk tagħti struzzjoni lid-ditta tiegħek biex twettaq it-transazzjoni tiegħek f'suq speċifiku, int tista' titlef il-benefiċċju li jkollok prezz aħjar x'imkien ieħor.

Liema rapporti tirċievi?

Wara li tkun xtrajt jew bieght prodott finanzjarju, id-ditta tiegħek tibgħatlek konferma tat-transazzjoni bl-informazzjoni essenzjali bħall-isem tal-prodott, il-prezz, id-data u l-ħin, u s-somma totali ta' kummissjonijiet u spejjeż imposti.

Meta d-ditta tiegħek tagħmel gestjoni ta' l-investimenti tiegħek f'ismek, id-ditta għandha tibgħatlek rapporti perijodiċi b'informazzjoni dwar il-kontenut u l-valutazzjoni ta' l-investimenti tiegħek, l-ammont totali ta' ħlasijiet u spejjeż, u kif ikunu marru l-investimenti tiegħek tul il-perjodu kopert mir-rapport.

Huwa fl-interess tiegħek li żżomm kopji tad-dokumentazzjoni kollha li tirċievi mid-ditta.

2.3 Dokumenti importanti fir-rigward ta' l-investment tiegħek

Dawn huma wħud mid-dokumenti li tista' tiltaqa' magħhom meta tkun qed tinvesti.

Ftehim għall-Klijenti mhux professjonali (*Retail Client Agreement*)

Dan huwa wkoll magħruf bħala l-tra bit-Termini tan-Negozju jew *Terms of Business Letter*. Dan hu dokument li jelenka fid-dettall id-drittijiet u l-obbligazzjonijiet tad-ditta u tal-konsumatur, inklużi l-kundizzjonijiet li taħthom id-ditta għandha tipprovdi servizz lill-konsumatur. Bħala konsumatur, inti għandek tippretendi li tiġi pprovdut b'dan id-dokument irrispettivament mit-tip ta' servizz ta' investiment.

Dokument tal-Fatti (*Fact Find*)

Id-ditta għandha tistaqsi dettalji dwar, dwar il-qagħda finanzjarja tiegħek u dwar il-bżonnijiet preżenti u futuri qabel ma tagħtik parir jew tagħmel gestjoni tal-portafoll tiegħek.

Ir-risposti li inti tagħtiha jiġu rapportati fid-dokument magħruf bħala “Dokument tal-Fatti” jew “Profil tal-Klijent”. Għall-protezzjoni tiegħek, dan id-dokument jinżamm f’inkartament u kopja tiegħu għandha tingħata lilek għall-informazzjoni tiegħek. Id-ditta ser tiddependi fuq din l-informazzjoni biex tkun tista’ tassistik u għalhekk għandek tkun sincier meta tkun qed tirrispondi.

Id-ditta tista’ tistaqsi domandi jew informazzjoni fuq l-affarijiet li ġejjin:

- Dettalji personali (li jistgħu jinkludu l-età, it-tfal jew dipendenti, ix-xogħol);
- Informazzjoni fil-qosor dwar il-patrimonju tiegħek (bħal flus li għandek il-bank, proprjetà, investment ieħor);
- Informazzjoni fil-qosor dwar id-djun tiegħek (bħal pagamenti tas-self għax-xiri tad-dar jew self ieħor, miżati ta’ l-iskola, impenji futuri, assigurazzjonijiet fuq il-ħajja);
- Assigurazzjoni fuq is-saħħa;
- Arrangamenti dwar pensjonijiet;
- Għan globali ta’ l-investment inkluz l-attitudni tiegħek għar-riskju.

Jekk hemm xi taqsimiet fid-Dokument tal-Fatti li ma japplikawx għalik, kull ma għandek tagħmel huwa li tikteb “xejn” f’dawk it-taqsimiet minflok ma tħallihom vojta jew tingassahom. L-informazzjoni kollha li tipprovd għandha tiġi ttrattata b’mod konfidenzjali u għandha tintuża biss għal skopijiet ta’ parir fuq l-affarijiet finanzjarji tiegħek u għall-ebda skop ieħor.

Rendikonti (*Statements*)

Ditta ta’ l-investimenti għandha l-obbligazzjoni li tibgħatlek rendikont tal-portafoll tiegħek darbtejn fis-sena. Inti tista’ titlob rendikont aktar ta’ spiss speċjalment jekk il-portafoll tiegħek jikkonsisti f’numru kbir ta’ investimenti. Ir-rendikont tiegħek għandu jinkludi informazzjoni dwar kontenuti u l-valutazzjoni tal-portafoll inkluzi il-valuri tas-swieq, il-bilanċ tal-flus bil-bidu u fi tmiem il-perjodu kopert mir-rendikont, l-ammont totali ta’ dividendi u imgħax li rċevejt matul il-perjodu in kwistjoni, l-ammont totali ta’ l-ispejjeż u nfiq. Inti tista’ titlob li d-ditta tibgħatlek rendikont dettaljat ta’ dawn l-affarijiet li semmejna.

Noti ta’ Kuntratt (*Contract Notes*)

Inti għandek tistenna li d-ditta tiegħek tibgħatek nota ta’ kuntratt għax-xiri jew bejgħ ta’ strument mhux aktar tard mill-ewwel ġurnata ta’ negozju wara l-eżekuzzjoni. Jekk id-ditta tircievi konferma minn terzi persuni (per eżempju, *stockbroker* ieħor) in-nota ta’ kuntratt għandha tintbagħat lilek mhux aktar tard mill-ewwel ġurnata ta’ negozju wara li d-ditta tkun irċeviet konferma minn tali terza persuna. In-nota ta’ kuntratt għandha tinkludi informazzjoni dwar il-ġurnata u l-ħin ta’ negozjar, it-tip ta’ ordni, l-identifikazzjoni tas-sit, l-isem ta’ l-istrument, il-kwantità, il-prezz tal-units u l-prezz totali. Din in-nota għandha ssemmi wkoll il-kummissjonijiet u l-ispejjeż għat-transazzjoni, inkluzi l-kummissjoni pagabbli li xi terza persuna.

It-3 Parti:
Rekwiżiti
Permanenti

Il-MiFID tistabbilixxi rekwiżiti organizzattivi dwar kif ditta għandha tmexxi n-negozju tagħha f'kull hin. Uħud minn dawn huma rilevanti b'mod speċjali meta tkun f'negozju miegħek.

3.1 Konflitti ta' interess

Ditta għandha tagħxi skond l-aħjar interessi tiegħek; għaldaqstant għandu jkollha arranġamenti effettivi apposta biex **tipprevjeni konflitti milli jolqtu hażin l-interessi tiegħek**. Id-ditta tiegħek għandha tevita milli mingħajr ebda raġuni tqiegħed l-interessi ta' klijenti oħra jew l-interessi tad-ditta qabel l-interessi tiegħek meta tippovdilek servizz.

Eżempji ta' konflitti ta' interess huma meta d-ditta x'aktarx tagħmel qligħ jew tevita telf finanzjarju a spejjeż tiegħek; jew meta għandha inċentiva biex tiffavorixxi l-interessi ta' klijent ieħor aktar milli l-interessi tiegħek.

Id-ditta tiegħek tgħarrfek ukoll bil-passi ewlenin li ssegwi biex tidentifika u ssolvi l-konflitti ta' interessi.

Meta l-arranġamenti tad-ditta tiegħek m'humiex biżżejjed biex wieħed jasal għal soluzzjoni ta' konflitt ta' interess, allura hi għandha tinfirmak b'mod ċar dwar in-natura u sors ta' dan il-konflitt ta' interess, qabel ma tagħmel xi negozju ieħor miegħek.

3.2 Protezzjoni tal-assi finanzjarji u l-flus tiegħek

Meta int tpoġġi l-assi finanzjarji jew il-flus tiegħek ma' ditta, din għandha tipproteġi l-investment tiegħek billi jkollha lesti arranġamenti biex:

- iżżommhom f'kont separati mill-assi finanzjarji u l-flus tad-ditta u tal-klijenti l-oħrajn;
- iżżomm dokumenti u kontijiet preċiżi u tagħmel regolarment eżerċizzju ta' rikonċiljazzjoni tal-kontijiet;
- tibgħatlek dikjarazzjoni mill-inqas darbtejn fis-sena bid-dettalji ta' l-assi u l-flus li żżomm f'ismek.

3.3 Skema ta' Kumpens għall-Investituri

L-iskema ta' Kumpens għall-Investitur hija fond ta' għajjnuna għall-investituri li huma klijenti ta' ditti ta' investment liċenzjati mill-Awtorità għas-Servizzi Finanzjarji ta' Malta u li m'għandhomx jinnegozjaw u/jew fallaw. L-iskema tista' biss

thallas kumpens jekk ditta liċenzjata ma tistax jew x'aktarx li mhux se tkun tista' thallas klejms li jidhulha. B'mod ġenerali, dan jista' jseħh meta d-ditta ta' l-investment tiegħi topera jew tfalli. L-iskema hija bbażata fuq Direttiva ta' l-UE dwar skemi ta' kumpens lill-investituri.

Jekk il-klejm tiegħek tiġi aċċettata mill-iskema, inti tithallas 90% tat-telf net li tkun sofrejt. Dan l-ammont huma sugġett għall-ammont massimu ta' €20,000.

Biex tikkwalifika għall-kumpens, jeħtieġ li tissodisfa numru ta' kundizzjonijiet, bħal ma huma:

- Qed tagħmel klejm bħala individwu jew kumpanija żgħira jew ta' daqs medju (il-liġi tinkludi lista ta' entitatijiet li ma jistgħux jagħmlu klejm taħt din l-iskema).
- Qed tagħmel klejm kontra ditta li hija liċenzjata mill-MFSA biex tippovdi servizzi ta' investment.

Ma tistax titlob kumpens minhabba:

- Ċaqleq fis-suq b'riżultat ta' tnaqqis fil-valur ta' l-investment.
- Parir hażin dwar investment.
- Investment li jmur hażin imma li ġie eżegwit kif suppost.
- Falliment ta' skema ta' investment kollettiv.
- Inflazzjoni.
- Tnaqqis fir-rati ta' l-imgħax.

Aktar tagħrif dwar l-iskema ta' kumpens għall-investitur tista' tinkiseb minn fuq www.compensationschemes.org.mt

3.4 Ilmenti tal-konsumatur

Il-'Manager' għall-Ilmenti tal-Konsumaturi fl-Awtorità għas-Servizzi Finanzjarji ta' Malta jista' jgħinek jekk għandek ilment li ma tistax issolvi ma':

- bank;
- ditta li tippovdi servizzi ta' investment; jew
- kumpanija ta' assigurazzjoni jew intermedjarju ta' l-assigurazzjoni.

Il-'Manager' għall-Ilmenti jikkunsidra kull każ b'mod imparzjali u fuq il-merti tiegħu, wara li jiddiskutih mal-partijiet kollha involuti inkluż int innifsek.

Is-servizz offrut mill-MFSA huwa mingħajr hlaq u miftuh għal individwi biss. L-MFSA ma tistax tagħti pariri dwar kwestjonijiet legali jew finanzjarji.

Tista' tagħmel kuntatt ma' l-MFSA jekk għandek xi mistoqsija dwar xi servizz finanzjarju.

Tista' tagħmel kuntatt mal-'Manager' għall-Ilmenti tal-Konsumatur kif ġej:

Bil-kitba:
'Manager' għall-Ilmenti tal-Konsumaturi
Awtorità għas-Servizzi Finanzjarji ta' Malta
Triq Notabile, H' Attard BKR3000
MALTA

Bl-email: consumerinfo@mfsa.com.mt

Bit-telefon: Freephone 800 74924, jew
(356) 2144 1155

Dawn in-numri jistgħu jintużaw biex tagħmlu appuntament.

Għal aktar informazzjoni, żur is-sit elettroniku għall-Ilmenti tal-Konsumatur ta' l-MFSA fuq www.mfsa.com.mt/consumer.

Konkluzjoni

Permezz tal-pubblikazzjoni ta' din il-gwida, aħna nheggu l-konsumaturi biex isiru jafu aktar dwar il-bidliet li se jolqtuom bħala konsegwenza tal-MiFID. Il-bidliet u l-aspetti kollha dettaljati f'din il-gwida tfasslu biex jiżguraw li l-konsumatur ikun protett b'mod adegwat meta jinvesti fi prodotti finanzjarji.

Ftakar fil-prinċipji ewlenin li ditti jridu jsegwu meta jidhlu f'negozju miegħek:

- Għandhom jaġixxu b'mod onest, ġust u professjonali, skond l-aħjar interessi tiegħek.
- Għandhom jagħtuk informazzjoni addattata u komprensiva li hi ġusta, ċara u ma tqarraqx bik.
- Għandhom jagħtuk servizzi li jqisu ċ-ċirkustanzi individwali tiegħek.

In-Noti Tiegħi

Ir-4 Parti:
Tifsir ta' xi termini
u kunċetti

Dan hu glossarju ta' kliem l-aktar importanti li stajt iltqajt magħhom f'din il-gwida u kliem ieħor li tista' tiġi bżonn meta tkun qed tinvesti. Asterisk quddiem *terminu** jindika li dak it-terminu huwa spjegat f'aktar dettall f'dan il-vokabularju. Peress li hafna termini issibhom miktubin bl-Ingliż, inkludejna wkoll it-terminu b'din il-lingwa biex tkun tista' tifhem aħjar.**

Bond(s): Titolu ta' sigurtà għat-tul. Min joħorġu fis-suq jintrabat li f'data fil-futur iħallas lil min jixtrih l-ammont tal-valur mal-ħruġ u jħallas imghaxxijiet b'rata speċifikata f'intervalli regolari.

Bonds li jistgħu jiġu konvertiti (convertible bonds): Bonds li jistgħu jiġu konvertiti huma tip ta' ***bonds** li jistgħu jiġu konvertiti f'***ishma** ta' kumpannija li toħroġhom bi prezz speċifiku f'ċertu perġodu ta' żmien.

Borża (Stock Exchange): Suq għall-bejgħ u xiri ta' ***titoli ta' sigurtà** li fi h il-prezzijiet huma kkontrollati bil-liġijiet tal-provvista u d-domanda. Il-funzjonijiet bażiċi tiegħu huma li jippermentti kumpaniji pubbliċi u gvernijiet jiġbru kapital billi jbigħu ***titoli ta' sigurtà** lil investituri. Hu għandu funzjonijiet sekondarji siewja għaliex jagħti okkazzjoni lil dawn l-investituri li jixtru u jbigħu dawn it-titoli ta' sigurtà, jipprovi likwidità u jnaqqas ir-riskji marbutin ma' l-investment. Xi drabi jissejjah Suq ta' l-Istokks.

Ċertifikat (Certificate): Il-biċċa karta li tixhed li wieħed hu sid ta' sehem f'kumpanija jew fi stokk maħruġ minn gvern.

Data ta' Maturità (Maturity Date): Id-data li fiha ***bond** tagħlaq jew timmatura, u trid tithallas.

Deċiżjoni infurmata (Informed decision): Deċiżjoni li tittiehed wara li d-ditta ta' l-investment tkun tagħtek id-dettalji kollha.

Derivattivi (Derivatives): Strument finanzjarju b'karatteristiċi u valuri li jiddependu fuq il-karatteristiċi u l-valur ta' l-instrument finanzjarju sottostanti bħal ***bond**, ***ishma** jew valuta. *Futures u options* huma eżempji ta' derivattivi. Investituri professjonali jistgħu jixtru jew ibighu derivattivi għall-ġestjoni tar-riskju assoċjat ma' l-instrument finanzjarju sottostanti, bħala protezzjoni kontra tluġh u nżul fil-valur, jew biex jieħdu profitt minn perġodi ta' inattività jew perġodi fejn il-valur jinżel. Id-derivattivi huma kkomplicati u riskjużi, u hafna drabi investituri mhux professjonali ma jithallew x jinvestu fihom.

Dikjarazzjoni ta' Stima (Valuation Statement): Rapport li juri kemm investimenti jkun telgħu jew niżlu mill-qliġ u telf kollu rreġistrat tul perġodu speċifikat.

Diversifikazzjoni (Diversification): Il-prattika tat-tqegħid ta' flus f'għadd ta' investment differenti. Investituri jiddiversifikaw biex inaqqsu r-riskju li l-investment tagħhom jitfil u l-flus. Jekk, ngħidu aħna, int tqiegħed flus f'f'ħames ***ishma** u f'ħames ***bonds**, int tkun qed tipprattika d-diversifikazzjoni. Fil-fatt, int tkun qed tittama li jekk xi investment ma jkunx sejjer tajjeb jagħmlu tajjeb il-parti l-kbira ta' l-investmenti l-oħra, li wieħed għandu jissoponi jkun qed jagħmlu l-flus. Ix-xiri ta' ***skema ta' investment kollettiv** hu wieħed mill-aħjar mezzi biex tiddiversifika. Skemi ta' investment kollettiv huma tipikament investmenti diversifikati għaliex huma ġabra ta' ***ishma**, ***bonds** jew ***titoli ta' sigurtà** oħra.

Dokument tal-fatti (Fact Find): Dokument kompilat minn ditta li jagħti dettalji tal-fatti ewlenin dwar iċ-ċirkustanzi finanzjarji u l-ghanijiet ta' investment ta' investitur. Id-ditta toqgħod fuq l-informazzjoni li jkun fih dokument tal-fatti biex tagħmel rakkomandazzjonijiet xierqa lill-investitur dwar investment.

Ekwiżità (Equity): Ara "Ishma Ordinarji" / jissejjah ukoll "Profil tal-klijenti".

Eurobond: Self għat-tul maħruġ f'munita li m'hix tal-pajjiż jew suq fejn inħareġ.

Eżekuzzjoni Biss (Execution Only): Servizz ipprovdut mid-ditta iżda li ma jifja' ebda responsabbiltà fuqha biex tagħti parir lill-investitur fuq jekk transazzjoni partikolari hix tajba għalih (l-investitur) jew le. Ir-responsabbiltà tad-ditta hi limitata għall-eżekuzzjoni tat-transazzjoni skond l-istruzzjonijiet ta' l-investitur.

Fond protett (Protected Fund): Tip ta' fond li permezz tiegħu l-investitur jiġi iggarantit mill-anqas l-investment inizzjali, flimkien ma xi qliġ jew redditi, jekk l-investment jinżamm sat-terminu tal-kuntratt. Tipikament, dawn il-fondi jindikaw meta l-fond jibda u t-terminu biex jagħlaq. Matul dan il-perġodu l-fond jista' jinvesti fis-suq ta' l-istokks biex jipprova jiġġenera redditu fuq l-investment tiegħek, iżda bil-benefiċċju li l-ammont inizzjali li jiġi investit jingħata lura mal-maturità. Jista' jkun hemm każijiet fejn l-ebda redditu ma jithallas jekk is-suq ta' l-istokks ma jkunx sejjer tajjeb.

Fondi bil-Limiti (Closed Ended Funds): Fondi bil-limiti ma jistgħux jiġu ttrasferiti malajr fis-suq, l-aktar jekk ma jkunux ikkwotati f'***borża** ta' ***titoli ta' sigurtà**. Ishma maħruġin minn fondi ta' dix-xorta jinxtraw u jinbiegħu bħal ***ishma** ordinarji. Il-kapitalizzazzjoni ta' dawn il-kumpaniji tibqa' l-istess sakemm ma titteħdx azzjoni biex jikber il-kapital ta' ishma maħruġin. (Ara wkoll "Fondi mingħajr Limiti").

Fondi Mingħajr Limiti (Open-Ended Funds): Fondi mingħajr limiti jbigħu l-units godda tagħhom stess lil investituri, ikunu lesti li jixtru lura l-units antiki tagħhom, u xi drabi jkun llistati f'***borża**. Fondi mingħajr limiti jissejjah hekk għaliex il-kapitalizzazzjoni tagħhom mhix fissa, u joħorġu ishma godda skond kemm investituri jkun jridu jinvestu (fil-fond). F'Malta l-kliem *SICAV p.l.c.* (akronimu Franciż għal skema ta' investment kollettiv b' kapital li jista' jvarja) li jiġu wara isem ta' skema ta' investment kollettiv juru li l-fond hu mingħajr limiti.

Ġestjoni Diskrezzjonarja ta' Portafoll (Discretionary Portfolio Management): Kont li fir-rigward tiegħu l-klijent jagħti lid-ditta d-diskrezzjoni li tixtri u tbigh titoli ta' sigurtà, inklużi għażliet, meta, ammont u prezz li jrid jithallas jew jkun riċevut.

Ġhanijiet ta' Investimenti (Investment Objective): L-iskop –ngħidu aħna tkabbir, apprezzament tal-kapital, jew dħul ta' flus – li jfttex investitur. ***Skemi ta' investment kollettiv** ukoll għandhom għanijiet ta' investment li huma ddikjarati fil-prospett. L-ghan ta' investment spiss jiddetermina x-xorta ta' ***titoli ta' sigurtà** li l-fondi jinvesti fihom, ir-riżultati mistennija u l-livell ta' riskju marbut magħhom.

Ħlas (Settlement): Konklużjoni ta' transazzjoni ta' titoli ta' sigurtà meta klijent iħallas lil broker / ditta għat-***titoli ta' sigurtà** li jkun xtara jew jgħaddi t-titoli ta' sigurtà mibjugħin, u jirċievi mill-broker id-dħul minn bejgħ.

Investituri mhux Professjonali (Non-professional Investor): Magħruf ukoll bħala *Retail Investor*. Persuna li tbigh u tixtri ***titoli ta' sigurtà** għall-kont tagħha. Investitur mhux professjonali jiddependi mid-ditta għal informazzjoni u assistenza. Għalhekk il-livell ta' protezzjoni ta' investitur mhux professjonali hu oghla minn dak mogħti lil investitur professjonali.

Investituri Professjonali (Professional Investors): Investituri professjonali jkollhom esperjenza f'materji finanzjarji u għalhekk ikunu kapaci jinvestu mingħajr l-għajnuna ta' intermedjarji jew bi ftit għajnuna biss.

Ishma Ordinarji (Ordinary Shares): L-aktar forma komuni ta' ishma. L-azzjonisti huma sidien il-kumpanija u jirċievu dividendi li jvarjaw fl-ammont skond kemm il-kumpanija tkun għamlet qliġ u skond ir-rakkomandazzjoni tad-diretturi. Jissejjah wkoll ekwitajiet.

Ishma Preferuti (Preference Shares): Dawn generalment huma

ishma bi qligħ fiss. Min ikollu dawn l-ishma preferuti jkollu d-dritt jirċievi dividendi qabel azzjonisti ordinarji imma wara li propjetarji ta' self ikunu rċevew l-imghaxxijiet tagħhom.

Ittra bit-Termini ta' Negozju (Terms of Business Letter): Dan hu dokument li jelenka fid-dettall il-ftehim għal servizzi ta' investment bejn id-ditta u l-investitur. Dan għandu jispeċifika, fost hwejjeġ oħra, jekk id-ditta għandhiex tagħti pariri fuq investimenti jew le, u x-xorta ta' hlassijiet u kummissjonijiet li d-ditta tiffallas.

Kapital Maħruġ (Issued Share Capital): In-numru ta' ***ishma** jew l-ammont ta' stokk offrut lill-pubbliku fi żmien partikolari. Xi drabi jissejjaħ Kapital ta' Ishma Maħruġ.

Kont tal-Klijenti (Clients' Account): Ditti huma obbligati jifhem kontijiet bankarji separati li fihom iżommu l-flus li investituri jgħaddulhom biex jinvestu. L-MFSA jipprojbixxi ditta milli tuża flus ta' investituri biex tiffinanzja attivitajiet tagħha. L-MFSA titlob ukoll li d-ditti jifridu dawn il-flus mill-flus tagħhom u mill-flus ta' klijenti oħra.

Kummissjoni(jiet) (Commissions): Il-hlas bażiku ta' ditta biex tixtri jew tbigh ***titoli ta' sigurtà** għan-nom tiegħek. Dejjem għandek titlob kopja ta' l-iskeda ta' kummissjonijiet tad-ditta għaliex din tagħti lista tal-hlassijiet jew spejjeż li int tkun obligat thallas meta tixtri jew tbigh titoli ta' sigurtà u meta tiftah, thaddem jew tagħlaq kont ta' investment.

Likwidita': (i) Kemm ikun faċli li wiehed jaqleb mill-gdid l-assi tiegħu fi flus likwidi. Nghidu ahna, flus f'kont marbutin għal hames snin ma tantx huma likwidi; (ii) Il-kapaċità ta' suq f'tip partikolari ta' titoli ta' sigurtà li jassorbi ammont raġonevoli ta' xiri jew bejgħ b'bidliet raġonevoli tal-prezzijiet. Il-likwidita' hija waħda mill-aktar karatteristiċi importanti ta' suq b'saħħtu.

L-Aħjar Eżekuzzjoni (Best Execution): L-obbligu ta' ditta li teżegwixxi l-ordnijiet tal-klijent bl-aħjar prezz li jista' jingiebi fil-hin li jsir in-negozju.

Manager ta' Fond (jew Kumpanija għall-Immaniġġar ta' Fond) (Fund Manager jew Fund Management Company): Manager ta' Fond normalment ikun kumpanija li bħala negozju prinċipali tinvesti f'kumpaniji u f'entitajiet oħra f'isem ***skema ta' investment kollettiv**. L-iskema taħtar Manager ta' Fond biex jixtri u jbigħ titoli ta' sigurtà skond l-għanijiet ta' investment tagħha.

MFSA: L-Awtorità għas-Servizzi Finanzjarji ta' Malta (bl-Inglist: Malta Financial Services Authority). Ir-regolatur tas-servizzi finanzjarji f'Malta.

MIFID: Direttiva dwar Swieq fl-Instrumenti Finanzjarji (bl-Inglist: Markets in Financial Instruments Directive).

Nota /Noti ta' Kuntratt (Contract Note): Fl-istess ġurnata li ssir transazzjoni, ditta tibgħat lill-investitur nota ta' kuntratt bid-dettallji tat-transazzjoni inklużi l-isem sħiħ tat-***titoli ta' sigurtà**, prezz, taxxa tal-boll (jekk ikun hemm), rimunerazzjoni, kummissjoni, il-hin tat-transazzjoni eċċ.

Portafoll ta' Investment (Investment Portfolio): Tahlita ta' ***titoli ta' sigurtà** li individwu jew istituzzjoni jkollhom.

Portafoll (Portfolio): Grupp ta' ***ishma**, ***bonds** jew investimenti oħra li huma l-propjetà ta' ***skema ta' investment kollettiv** jew ta' investitur individwali.

Post ta' l-eżekuzzjoni (Execution venue): Il-post fejn isseħħ it-transazzjoni, generalment dan ikun suq regolat (bħal borża).

Prezz tas-Suq (Market Price): L-aħħar prezz ikkwotat li bih jinbiegħ titolu ta' sigurtà.

Prospett (Prospectus): Dan jista' jkun (i) Dokument legali li jiddeskrivi l-għanijiet u prattika, ir-restrizzjonijiet fuq investimenti, l-uffiċjali, id-diretturi u l-ispejjeż ta' ***skema ta' investment kollettiv**, jew (ii) Dokument li jagħti dettalji

dwar offerta ġdida ta' titoli ta' sigurtà għal bejgħ lill-pubbliku. Dan id-dokument jagħti sfond finanzjarju dettaljat tal-kumpanija li tkun qed tohroġ l-offerta, kif se jintuża dak li jidhol mit-titoli ta' sigurtà, u informazzjoni oħra relatata li investituri jkun jtehtiegu biex jasl għal deċiżjoni infurmata.

Rimunerazzjoni (Consideration): Il-valur fi flus ta' transazzjoni (in-numru ta' ***ishma** mmultiplikat bil-prezz) qabel wiehed jgħodd jew inaqas il-kummissjoni, taxxa tal-boll eċċ.

Riskju ta' Investment (Investment Risk): Il-possibiltà li wiehed jitlef il-flus jew li ma jzidx il-valur ta' investment.

Servizz ta' Inkariġu (Nominee Services): Flus u investimenti ta' investituri jitqiegħdu f'isem id-ditta f'isimhom.

Sigurtà Llistjata (Listed Security): It-titoli ta' sigurtà ta' kumpanija negozjata f'***borża**.

Skema ta' Investment Kollettiv (Collective Investment Scheme – CIS): Dawn huma prodotti finanzjarji li jiġbru fihom flus ta' diversi investituri. Dawn il-flus wara jiġu investiti minn ***manager ta' fond** skond kriterji speċifiċi. L-iskema jew fond jinqas f'segmenti msejġhin *units* li sa ċertu punt jixbh u lill-ishma. Investituri jieħdu sehem fil-fond billi jixtru dawn il-*units* – għalhekk isiru propjetarji ta' *units*. Il-prezz ta' *unit* hu bbażat fuq il-valur ta' l-investimenti li l-fond ikun investa fihom (valur ta' l-assi nett).

Skema ta' Kumpens lil Investituri (Investor Compensation Scheme): Dan hu t-terminu tekniku wżat biex jiddeskrivi skema li tipprovi kumpens lil investituri li jistgħu jitlef l-flus minhabba li ditta awtorizzata ma thallashomx jew tfalli. Il-hlas ta' klejms hu limitat għal ammont speċifikat fil-liġi – jiġifieri, investitur jista' jirċievi biss parti mill-flus li jkun investa permezz ta' ditta.

Stima ta' kreditu (Credit rating): Grad ta' stima li tingħata lill-***bonds** biex jindika l-kwalità ta' kreditu tagħhom. Min jipprovdu dawn l-istimi huma ditti privati u indipendenti bħal *Standard & Poor's*, *Moody's* u *Fitch*. Huma jipprovdu stimi tas-saħħa finanzjarja ta' minn johroġ dawn il-bonds, jew il-kapaċità li jhallas il-prezz tal-bond u l-imghaxxijiet meta dawn ikunu dovuti. L-istimi huma denominati f'ittri li jibdw minn "AAA", li huma l-ogħla grad sa "C" ("junk"), li huma l-aktar grad baxx. Servizzi ta' stima differenti jużaw l-istess gradi bl-istess ittri, iżda jużaw kombinazzjonijiet ta' ittri biex jiddifferenzjaw bejniethom. Biex nispejgaw l-istimi tal-bonds u t-tifsira tagħhom, se nużaw l-istil ta' *Standard & Poor*: (i) AAA u AA: Grad għoli ta' kwalità ta' kreditu ta' l-investment; (ii) A u BBB: Grad medju ta' kwalità ta' kreditu ta' l-investment; (iii) BB, B, CCC, CC, C: Grad baxx ta' kwalità ta' kreditu ta' l-investment (*non-investment grade*), jew "junk bonds" jew (iv) D: Bonds li ma hallsux il-prezz u/ jew l-imghax.

Suq regolat (Regulated Market): Suq regolat huwa ***borża** awtorizzata minn awtorità kompetenti. Hafna mill-boroż prinċipali jitqiesu bħala swieq regolati.

Suq Sekondarju (Secondary Market): Meta stokks jew ***bonds** ikunu nnegozjati jew mibjugħin mill-gdid, jingħad li jkun nbiegħu fis-suq sekondarju. Il-maġġoranza tat-transazzjonijiet ta' ***titoli ta' sigurtà** jsiru fis-suq sekondarju.

Titoli ta' Sigurtà (Security): Terminu ġenerali għal stokks, bonds, skemi ta' investment kollettiv u prodotti oħra.

Valutazzjoni tar-riskju (Risk assessment): Dan huwa l-mezz li permezz tiegħu ditta tiżgura li l-klijent jieħu deċiżjoni infurmata fil-hinijiet kollha.

Warrant: Tip ta' derivattiv li jagħti lid-detentur id-dritt li jixtri ***titoli ta' sigurtà** (generalment ***ekwità**) minn min johroġhom bi prezz speċifiku matul ċertu perjodu ta' żmien.